

KOMMISSIONEN FOR DE EUROPÆISKE FÆLLESSKABER

Bruxelles, den 9.2.2004
KOM(2004) 83 endelig

MEDDELELSE FRA KOMMISSIONEN

Rapport om konkurrencen inden for de liberale erhverv

MEDDELELSE FRA KOMMISSIONEN

Rapport om konkurrencen inden for de liberale erhverv

Indholdsfortegnelse

Resumé.....	3
1. Indledning og anvendelsesområde.....	5
2. Baggrund.....	6
2.1. Generelt.....	6
2.2. De liberale tjenesteydelsers betydning for EU's økonomi.....	7
3. Kommissionens foranstaltninger med hensyn til konkurrencen inden for liberale tjenesteydelser.....	8
4. Restriktiv regulering af de liberale erhverv.....	9
4.1. Faste priser.....	11
4.2. Vejledende priser.....	12
4.3. Reklamerestriktioner.....	13
4.4. Adgangsbegrænsninger og eksklusive rettigheder.....	15
4.5. Regulering af virksomhedsstrukturen.....	16
5. Mulig anvendelse af EU's konkurrenceregler.....	17
5.1. Det ansvar, der påhviler udøvere af liberale erhverv.....	17
5.2. Medlemsstaternes ansvar.....	22
6. Det videre moderniseringsforløb.....	23
6.1. Myndighedernes revision af de eksisterende regler.....	23
6.2. Håndhævelse inden for det europæiske konkurrencenetværk.....	24
6.3. Afsluttende bemærkninger.....	25

RESUMÉ

De liberale erhverv kræver specialuddannelse inden for de pågældende fagområder. Denne rapport behandler kun de liberale erhverv, som Kommissionen hidtil har undersøgt ret indgående, nemlig advokater, notarer, revisorer, arkitekter, ingeniører og apotekere. Sektoren er generelt stærkt reguleret, enten af staten (statsregulering) eller af brancheforeninger (selvregulering). Hovedformålet med denne rapport er at redegøre for Kommissionens konkurrencepolitiske idéer med hensyn til mulighederne for at reformere eller modernisere reglerne for bestemte liberale erhverv.

På Det Europæiske Råds møde i Lissabon i marts 2000 blev der vedtaget et økonomisk reformprogram med det formål at gøre EU til verdens mest konkurrencedygtige og dynamiske videnskabsbaserede økonomi inden 2010. Liberale tjenesteydelser spiller en væsentlig rolle for forbedring af den europæiske økonomis konkurrenceevne, da de bidrager til økonomien og erhvervslivet, og deres kvalitet og konkurrenceevne har betydelige afsmittende virkninger. Liberale tjenesteydelser er også vigtige på grund af deres direkte betydning for forbrugerne.

De fem vigtigste former for en potentielt restriktiv regulering inden for de liberale erhverv i EU er: (i) prisfastsættelse, (ii) vejledende priser, (iii) reklamerestriktioner, (iv) adgangskrav og eksklusive rettigheder samt (v) regler for virksomhedsstrukturen og multidisciplinære aktiviteter.

På den ene side viser et betydeligt antal empiriske undersøgelser de negative virkninger, som en alt for kraftig eller utidssvarende restriktiv regulering kan have for forbrugerne. En sådan regulering kan eliminere eller begrænse konkurrencen mellem tjenesteudbydere og dermed mindske virksomhedernes incitament til at arbejde omkostningseffektivt, sænke priserne, forbedre kvaliteten eller tilbyde innovative tjenesteydelser.

På den anden side er der hovedsagelig tre grunde til, at en vis regulering af de liberale tjenesteydelser kan være nødvendig: asymmetrisk information mellem kunderne og tjenesteudbydere, da det indgår i definitionen af liberale tjenesteydelser, at udbydere skal være i besiddelse af stor faglig viden, som forbrugerne måske ikke har; eksterne virkninger, da disse tjenesteydelser kan have virkninger for tredjemand; samt at visse liberale tjenesteydelser anses for at udgøre "offentlige goder", der er af værdi for samfundet som helhed. Fortalerne for restriktiv regulering hævder derfor, at en sådan vil sikre de liberale tjenesteydelsers kvalitet og beskytte forbrugerne mod uredelig adfærd.

Selv om Kommissionen erkender, at en vis regulering er berettiget inden for denne sektor, mener den, at der i nogle tilfælde kan og bør anvendes mere konkurrencefremmende ordninger i stedet for en række traditionelle, restriktive regler.

I forbindelse med EU's konkurrenceret er det nødvendigt at skelne mellem brancheforeningernes og medlemsstaternes potentielle ansvar.

Regler, der vedtages af brancheforeninger, er vedtagelser inden for virksomhedssammenlutninger, der kan være i strid med forbuddet i EF-traktatens artikel 81. Regler, der objektivt set er nødvendige for at sikre en korrekt udøvelse af erhvervet, som dette udøves i den pågældende medlemsstat, falder dog uden for forbuddet.

Statsregulering, der pålægger eller fremmer en konkurrencebegrænsende adfærd eller styrker dens virkninger, er i strid med EF-traktatens artikel 3, stk. 1, litra g), artikel 10, stk. 2, og

artikel 81. Når en stat uddelegerer sine politiske beslutningsbeføjelser til en brancheforening uden tilstrækkeligt værn, dvs. uden klart at anføre, hvilke målsætninger i den offentlige interesse der skal respekteres, uden at forbeholde sig den endelige beslutningskompetence og uden kontrol med gennemførelsen, kan medlemsstaten også holdes ansvarlig for en eventuel overtrædelse som følge heraf.

I sidste instans bør der efter Kommissionens opfattelse anvendes et proportionalitetskriterium ved alle undersøgelser af reguleringen af de liberale erhverv. Reglerne skal objektivt set være nødvendige for at nå et klart defineret og berettiget mål i den offentlige interesse, og de skal udgøre den mindst konkurrencebegrænsende metode til at nå dette mål. Disse regler er både i brugernes og i erhvervenes interesse.

Kommissionen opfordrer alle berørte parter til i fællesskab at bestræbe sig på at reformere eller afskaffe de regler, der ikke er berettigede. De regeludstedende myndigheder i medlemsstaterne og brancheforeningerne opfordres til at tage de eksisterende regler op til fornyet overvejelse og undersøge, om de er nødvendige af hensyn til den offentlige interesse, om de står i rimeligt forhold til målene, og om de er berettigede. Kommissionen foreslår også, at den sammen med alle berørte parter undersøger behovet for at indføre ledsageforanstaltninger, der fremmer konkurrencen og gennemsigtigheden, for derigennem at styrke forbrugernes indflydelse.

Hvad håndhævelsen af reglerne angår, vil de nationale konkurrencemyndigheder og domstole fra maj 2004 komme til at spille en mere fremtrædende rolle ved vurderingen af, om reglerne inden for de liberale erhverv er lovlige. Når konkurrencebegrænsninger specielt påvirker en medlemsstat, vil håndhævelsen af EU's konkurrenceregler inden for de liberale erhverv hovedsagelig påhvile de nationale konkurrencemyndigheder. Kommissionen vil dog også fortsat undersøge konkrete tilfælde, hvor det er relevant. Samordningen inden for det europæiske konkurrencenetværk sikrer en ensartet anvendelse af artikel 81 og 82.

Kommissionen vil i 2005 udarbejde en rapport om, hvordan afskaffelsen af restriktive og uberettigede regler skrider frem.

1. INDLEDNING OG ANVENDELSESOMRÅDE

1. De liberale erhverv kræver specialuddannelse inden for de pågældende fagområder, f.eks. advokater, notarer, ingeniører, arkitekter, revisorer og apotekere. Sektoren er generelt stærkt reguleret, enten af staten (statsregulering) eller af brancheforeninger (selvregulering). Denne regulering kan bl.a. påvirke adgangen til erhvervet, priserne og honorarerne inden for de liberale erhverv (f.eks. advokatsalærer, der er afhængige af sagens udfald), virksomhedernes organisatoriske struktur, deres reklame-muligheder og de opgaver, der er forbeholdt udøvere af liberale erhverv.
2. Hvad angår selvregulering inden for de liberale erhverv, forbyder EF-traktatens artikel 81, stk. 1, "alle aftaler mellem virksomheder, alle vedtagelser inden for sammenslutninger af virksomheder og alle former for samordnet praksis, der kan påvirke handelen mellem medlemsstater, og som har til formål eller til følge at hindre, begrænse eller fordreje konkurrencen inden for fællesmarkedet".
3. Hvad statsregulering angår, forbyder EF-traktatens artikel 10, stk. 2, at medlemsstaterne træffer foranstaltninger, der kan bringe virkeliggørelsen af traktatens målsætninger i fare. Sammenholdt med EF-traktatens artikel 3, stk. 1, litra g) (der omhandler det mål, at der skal gennemføres en ordning, som sikrer, at konkurrencen inden for det indre marked ikke fordrejes), og EF-traktatens artikel 81 kræver disse bestemmelser, at medlemsstaterne ikke indfører eller opretholder foranstaltninger, selv af lovgivningsmæssig eller regulerende art, der kan betyde, at konkurrencereglerne for virksomhederne bliver ineffektive.
4. Der er således et misforhold mellem på den ene side behovet for en vis regulering inden for de liberale erhverv og på den anden side traktatens konkurrenceregler.
5. Formålet med denne rapport er at forklare, hvorfor der ud fra et konkurrencepolitisk synspunkt bør gribes ind over for de liberale erhverv (afsnit 2), at redegøre for, hvad Kommissionen hidtil har gjort (afsnit 3), at fremlægge Kommissionens foreløbige resultater af undersøgelserne af de vigtigste restriktioner og deres påståede berettigelse ud fra den offentlige interesse (afsnit 4) og af de EU-regler, der skal danne grundlag for en analyse af disse restriktioner (afsnit 5) og endelig at fremlægge forslag til en fremtidig metode til at fremme afskaffelsen af uberettigede restriktioner (afsnit 6).
6. Denne rapport behandler kun de liberale erhverv, der hidtil er blevet undersøgt ret indgående, nemlig advokater, notarer, revisorer, arkitekter, ingeniører og apotekere. Der kunne drages tilsvarende konklusioner med hensyn til lignende erhverv (f.eks. skatterådgivere, ejendomsmæglere). Lægelige erhverv er ikke omfattet af denne rapport¹. Endvidere har Kommissionen hidtil begrænset sine undersøgelser til EU's nuværende femten medlemsstater.
7. Da Kommissionen mener, at der kan gøres vigtige fremskridt ved hjælp af andre metoder, undersøger den ikke for øjeblikket en eventuel anvendelse af EF-traktatens

---

¹ OECD undersøger løbende konkurrencen inden for liberale tjenesteydelser, herunder nogle af de liberale erhverv, der ikke er omfattet af denne rapport.

artikel 86. Kommissionen finder det heller ikke nødvendigt at behandle anvendelsen af EF-traktatens artikel 82 eller fusionsforordningen² i denne rapport.

2. BAGGRUND

2.1. Generelt

8. På Det Europæiske Råds møde i Lissabon i marts 2000 blev der vedtaget et økonomisk reformprogram med det formål at gøre EU til verdens mest konkurrencedygtige og dynamiske videnbaserede økonomi inden 2010. I denne forbindelse understregede Det Europæiske Råd tjenesteydelseernes vigtige rolle i økonomien og deres potentiale, når det gælder vækst og beskæftigelse.
9. Tjenesteydelser er den vigtigste vækstfremmende faktor i EU, idet de tegner sig for 54 % af BNP³ og for 67 % af antallet af beskæftigede. En vigtig del af Lissabonprogrammet er derfor "en strategi for tjenesteydelser i det indre marked", der tager sigte på at skabe et fuldt udbygget indre marked for at alle leverandører af tjenesteydelser⁴. I denne forbindelse har Kommissionen netop vedtaget et forslag til direktiv om tjenesteydelser inden for det indre marked⁵, herunder liberale tjenesteydelser, baseret på en blanding af gensidig anerkendelse, administrativt samarbejde, harmonisering, hvor det er strengt nødvendigt, og fremme af selvregulering. Hvad angår de regulerede liberale erhverv, supplerer dette forslag forslaget til direktiv om anerkendelse af erhvervsmæssige kvalifikationer⁶, som Kommissionen vedtog i marts 2002, og som endnu ikke er færdigbehandlet. Forslaget styrker og forbedrer de gældende regler for gensidig anerkendelse af faglige kvalifikationer, idet det omfatter en række parallelle spørgsmål, herunder en forenkling af grænseoverskridende levering af tjenesteydelser. Europa-Parlamentet har også erkendt de liberale tjenesteydelsesters betydning⁷.
10. Kommissionens nye meddelelse om de virksomhedsrelaterede serviceerhvervs konkurrenceevne og deres bidrag til EU-virksomhedernes resultater⁸ understreger, hvorledes virksomhedsrelaterede, og især videnintensive, tjenesteydelser bidrager til Lissabon-målsætningerne for væksten i beskæftigelsen og den europæiske økonomis konkurrenceevne. De foranstaltninger, der foreslås i meddelelsen, omfatter fremme af løbende uddannelse og efteruddannelse, integration af informations- og kommunikationsteknologi i virksomhedsprocesserne med det formål at forbedre

---

² Rådets forordning (EØF) nr. 4064/89, EFT L 395 af 30.12.1989; erstattet fra 1. maj 2004 af Rådets forordning (EF) nr. 139/2004 af 20. januar 2004 om kontrol med fusioner og virksomhedsovertagelser, EUT L 24 af 29.1.2004.

³ Kilde: Eurostat (2002) European business: facts and figures. Tjenesteydelserne omfatter byggeri, men ikke sociale ydelser og offentlig administration.

⁴ Meddelelse fra Kommissionen til Europa-Parlamentet og Rådet – en strategi for tjenester i det indre marked, KOM (2000) 888 endelig af 29.12.2000.

⁵ Forslag til Europa-Parlamentets og Rådets direktiv om tjenester inden for det indre marked, KOM(2004) 2 af 13.1.2004.

⁶ Forslag til Europa-Parlamentets og Rådets direktiv om anerkendelse af erhvervsmæssige kvalifikationer, KOM(2002) 119 endelig af 7.3.2002.

⁷ Europa-Parlamentets beslutning om markedsforordninger og konkurrenceregler for liberale erhverv, 16.12.2003.

⁸ De virksomhedsrelaterede serviceerhvervs konkurrenceevne og deres bidrag til EU-virksomhedernes resultater, KOM(2003) 747 endelig af 4.12.2003.

produktiviteten samt fremme af tjenesteydelseernes kvalitet og frivillige standarder for grænseoverskridende levering af tjenesteydelser.

2.2. De liberale tjenesteydelsers betydning for EU's økonomi

11. Liberale tjenesteydelser spiller en vigtig rolle for forbedring af den europæiske økonomis konkurrenceevne. Der foreligger ikke nøjagtige oplysninger om sektoren, men formodentlig bør omkring en tredjedel af beskæftigelsen inden for "anden forretningservice" tilskrives liberale tjenesteydelser⁹. Andre erhvervsaktiviteter beskæftigede i 2002 over 10 millioner mennesker i EU, svarende til 6,4 % af arbejdsstyrken; de beskæftigede dog uforholdsmæssigt flere faglærte arbejdstagere, dvs. 10 % af den samlede faglærte beskæftigelse¹⁰. Sektoren havde i 2001 en omsætning på ca. 980 mia. EUR og skabte en samlet værditilvækst på ca. 500 mia. EUR for EU-15. Det er desuden en sektor i vækst: omsætningen inden for "anden forretningservice" voksede med en rekordstor rate på 5 % i første halvår 2003, mens beskæftigelsen steg med 0,7 %¹¹.
12. Desuden bidrager liberale tjenesteydelser i væsentlig grad til økonomien og erhvervslivet, og deres kvalitet og konkurrenceevne har afsmittende virkninger på hele økonomien. De italienske konkurrencemyndigheder har anslået, at gennemsnitlig 6 % af eksportvirksomhedernes omkostninger i Italien skyldes liberale tjenesteydelser. Større forskelle i priser og kvalitet samt større innovation inden for de liberale kunne derfor i høj grad bidrage til at forbedre de europæiske virksomheders konkurrence og fremme væksten i BNP i EU.
13. De liberale tjenesteydelser er også vigtige på grund af deres direkte betydning for forbrugerne. Konkurrence inden for liberale tjenesteydelser vil fortsat finde sted i en overskuelig fremtid, hovedsagelig på lokalt plan. Større valgmuligheder med hensyn til de tjenesteydelser, der er til rådighed, og priserne på dem giver brugerne mulighed for selv at vælge, hvilken pris- og kvalitetsmæssig kombination der bedst opfylder deres behov.
14. Ifølge en nyere undersøgelse, som Generaldirektoratet for Konkurrence havde bestilt om reguleringens økonomiske virkninger inden for de liberale erhverv i de forskellige medlemsstater¹², ser det ud til, at en beskeden regulering ikke er en hindring for, men snarere et incitament til, en generel vækstsikring. I lande med en beskeden regulering er der forholdsvis flere udøvere af liberale erhverv, som har en relativt større samlet omsætning.

---

⁹ Hovedgruppe 74 i NACE-nomenklaturen, "Anden forretningservice", der omfatter advokatvirksomhed, bogførings- og revisionsvirksomhed, skatterådgivning, markedsanalyser, virksomhedsrådgivning, ikke-finansielle holdingselskaber, arkitekt- og ingeniørvirksomhed og anden teknisk rådgivning, teknisk afprøvning og analyse, reklamevirksomhed, formidling af arbejdskraft, detektiv- og overvågningsvirksomhed, rengøringsvirksomhed og anden forretningservice i øvrigt.

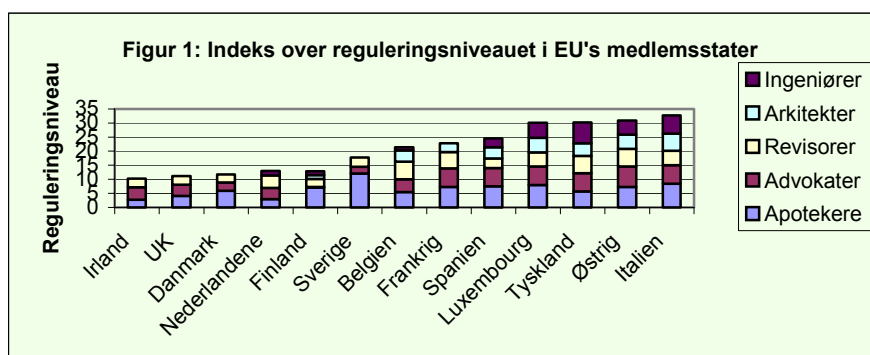
¹⁰ Kilde: EU Labour Force Survey Eurostat.

¹¹ Kilde: Eurostat, Developments for services during the second quarter of 2003, Statistics in focus 36/2003.

¹² "Den økonomiske virkning af regulering inden for de liberale erhverv i forskellige medlemsstater", Ian Paterson, Marcel Fink, Anthony Ogus, Institute for Advanced Studies, Wien, januar 2003.

3. KOMMISSIONENS FORANSTALTNINGER MED HENSYN TIL KONKURRENCEN INDEN FOR LIBERALE TJENESTEYDELSER

15. For at opnå en bedre forståelse af reguleringen af de liberale erhverv og virkningerne af en sådan regulering foretog Kommissionen i 2002 og 2003 en omfattende statusopgørelse.
16. For det første bestilte Generaldirektoratet for Konkurrence - for at indsamle strukturerede oplysninger om de forskellige reguleringsordninger og deres økonomiske virkninger - i 2002 ovennævnte uafhængige undersøgelse, der blev sat på internettet i marts 2003. Den viste betydelige forskelle i reguleringsniveauet fra den ene medlemsstat til den anden og mellem de forskellige erhverv (figur 1). Den fastslog også, at der ikke var tegn på, at markederne i mindre regulerede lande fungerede dårligt. Tværtimod konkluderede undersøgelsen, at lempeligere forhold inden for erhvervene ville give mulighed for en generelt større velstandsskabelse.

Kilde: IHS Study.

NB: Grækenland og Portugal er ikke medtaget, fordi der mangler oplysninger om bestemte liberale erhverv.

17. For det andet lancerede Kommissionens tjenestegrene den 27. marts 2003, som opfølgning af undersøgelsen, en høring om "Regulering af de liberale erhverv og virkningerne heraf". En oversigt over de næsten 250 svar, der indgik, samt de regler og reguleringer, der eksisterede i de femten medlemsstater, blev sat på internettet¹³. Statusopgørelsen blev afsluttet med en konference om reguleringen af liberale tjenesteydelser den 28. oktober 2003 i Bruxelles med deltagelse af 260 repræsentanter for de liberale erhverv, deres klienter, forbrugerorganisationer, konkurrencemyndigheder, politiske beslutningstagere samt videnskabelige kredse.
18. I forbindelse med denne statusopgørelse samarbejdede Kommissionen nært med andre konkurrencemyndigheder. Reguleringen af liberale tjenesteydelser blev f.eks. drøftet på møder mellem cheferne for de nationale konkurrencemyndigheder den 18. juni og den 19. november 2003. Der blev holdt et møde med eksperter fra de nationale konkurrencemyndigheder i november 2003 for at drøfte en fælles tilgang på dette område.
19. Ved statusopgørelsen fik Kommissionen mulighed for at vurdere de forskellige markedssvigt inden for disse sektorer og de måder, hvorpå de var forsøgt løst inden for de forskellige reguleringsordninger. De forskellige berørte parter bragte også nye

¹³ Disse og andre tilsvarende dokumenter kan findes på:
<http://europa.eu.int/comm/competition/liberalization/conference/libprofconference.htm>.

elementer frem i debatten, såsom forskelle i kulturel følsomhed og behovet for at give forbrugerne større indflydelse.

20. Parallelt hermed gennemførte Kommissionen sit traditionelle arbejde med behandling af konkrete sager. Ti år efter den første beslutning, hvorved den erklærede faste tariffer for liberale tjenesteydelser ulovlige - i dette tilfælde tolddeklareringsvirksomhed i Italien¹⁴ - er Kommissionen skuffet over, at der stadig anvendes mindstepriser. Den 3. november 2003 sendte den således den belgiske arkitektforening en klagepunktsmeddelelse, hvori den anførte, at foreningens vejledende mindsteprisliste kunne være i strid med EU's konkurrenceregler, og at der ville kunne pålægges en bøde.
21. Kommissionen er ikke ene om at undersøge de eksisterende begrænsninger inden for de liberale erhverv. Den har koordineret sit arbejde med de nationale konkurrencemyndigheder siden juni 2002. Næsten alle nationale konkurrencemyndigheder har behandlet anmodninger om negativattest eller fritagelse i henhold til de nationale konkurrenceregler eller klager over brancheforeningers adfærd. I de fleste tilfælde har sagerne vedrørt brancheforeningers prisfastsættelse, men der er også blevet grebet ind over for diskriminerende betingelser for adgang til det pågældende erhverv, boykotaktioner og reklamerestriktioner. Fem nationale konkurrencemyndigheder (Danmark, Irland, Nederlandene, Finland og UK) har vedtaget eller er i færd med at vedtage et generelt handlingsprogram for at reformere denne sektor, især for at forbyde prisaftaler eller vejledende tariffer.

4. RESTRIKTIV REGULERING AF DE LIBERALE ERHVERV

22. Restriktiv regulering inden for de liberale erhverv omfatter begrænsninger i autorisationerne, såsom adgangskrav eller eksklusive rettigheder, samt regler for adfærd, såsom prisregulering, reklamerestriktioner og regulering af virksomhedsstrukturen. Sådanne restriktioner kan eliminere eller begrænse konkurrencen mellem tjenesteudbydere og dermed mindske deres incitament til at arbejde omkostningseffektivt, sænke priserne, forbedre kvaliteten eller tilbyde innovative tjenesteydelser. Prisregulering, reklamerestriktioner og adgangsbarrierer kan f.eks. give mulighed for at opretholde priser, der ligger over det konkurrencedygtige niveau. Regulering af virksomhedsstrukturen kan forhindre udvikling af innovative tjenesteydelser og omkostningseffektive virksomhedsmodeller.
23. Et betydeligt antal empiriske undersøgelser¹⁵ viser de negative virkninger, som en alt for kraftig regulering kan få for forbrugerne. Disse undersøgelser tyder på, at en for kraftig regulering af reklamer og autorisationer i visse tilfælde har medført ringere kvalitet og højere priser på markederne for liberale tjenesteydelser. Omvendt har lempelsen af konkurrenceskadelige restriktioner haft positive virkninger for priserne og kvaliteten.

---

¹⁴ 93/438/EØF: Kommissionens beslutning af 30. juni 1993 om en procedure i henhold til EØF-traktatens artikel 85 (IV/33.407 - CNSD), EFT L 203 af 13.08.1993, s. 27.

¹⁵ Jf. OECD Journal of Competition Law and Policy No. 4, February 2002, "Competition in Professional Services", s. 56-57, og Internettet, hvor OECD's rapport er offentliggjort i sin helhed <http://www.oecd.org/dataoecd/35/4/1920231.pdf>. Se også referencerne i note 18 og 19.

24. På den anden side er der hovedsagelig tre grunde til, at en vis regulering af liberale tjenesteydelser kan være nødvendig.
25. Den første grund er begrebet "asymmetrisk information" mellem kunderne og tjenesteudbydere. Det indgår i definitionen af liberale tjenesteydelser, at udbydere skal være i besiddelse af stor faglig viden. Forbrugerne har måske ikke denne viden og finder det derfor vanskeligt at bedømme kvaliteten af de tjenesteydelser, de køber. Liberale tjenesteydelser er "en tillidssag", og deres kvalitet er ikke let at bedømme hverken på forhånd eller - på visse markeder - ved forbrug eller anvendelse.
26. Den anden grund er begrebet "eksterne virkninger". På visse markeder kan leveringen af en tjenesteydelse have virkninger ikke blot for køberen af den pågældende tjenesteydelse men også for tredjemand. En unøjagtig revision kan vildlede kreditorerne eller investorerne. En dårligt konstrueret bygning kan være til fare for den offentlige sikkerhed. Der er risiko for, at udbydere og købere af disse tjenesteydelser ikke tager rimeligt hensyn til disse eksterne virkninger.
27. Den tredje grund er begrebet "offentlige goder". Nogle liberale tjenesteydelser anses for at udgøre offentlige goder, der er af værdi for samfundet som helhed. Der kan her være tale om korrekt retspleje eller udvikling af et godt bymiljø. Der er risiko for, at nogle markeder for liberale tjenesteydelser uden regulering ville levere offentlige goder i utilstrækkeligt omfang.
28. Under visse omstændigheder kan disse problemer føre til markedssvigt, såsom underforsyning, overforsyning eller levering af tjenesteydelser af ringe kvalitet. Restriktiv regulering er derfor blevet begrundet med, at den tager sigte på at sikre de liberale tjenesteydelsers kvalitet og beskytte forbrugerne mod uredelig adfærd. F.eks. kan begrænsninger i autorisationer udelukke inkompetente eller dårligt kvalificerede udøvere af liberale erhverv fra at udbyde tjenesteydelser, ligesom disciplinærsager kan indledes som sanktion over for udbydere, hvis kvalitet ikke opfylder mindstenormerne. Reklamerestriktioner kan anvendes til at beskytte forbrugerne mod vildledende reklame.
29. Europa-Parlamentet konkluderede i sin beslutning om markedsregulering og konkurrenceregler inden for de liberale erhverv, "at det ud fra et generelt synspunkt er nødvendigt med regler inden for de enkelte liberale erhvervs egne specifikke rammer, herunder navnlig bestemmelser vedrørende organisation, kvalifikationer, fagetik, overvågning, ansvar, upartiskhed og det pågældende erhvervs medlemmers kompetence, eller med henblik på at forhindre interessekonflikter og vildledende reklame, hvis de giver de endelige forbrugere sikkerhed for, at de har de nødvendige garantier med hensyn til integritet, og ikke er konkurrencebegrænsende"¹⁶.
30. I hvert af de følgende underafsnit behandles de fem vigtigste typer restriktioner inden for de liberale erhverv i EU: i) prisfastsættelse, ii) vejledende priser, iii) reklamerestriktioner, iv) adgangskrav og eksklusive rettigheder og v) regler for virksomhedsstruktur og multidisciplinære aktiviteter. Hvert afsnit indeholder en kort oversigt over argumenterne for og imod den pågældende kategori og giver oplysninger om mulighederne for at lempe de eksisterende regler.

---

¹⁶ Europa-Parlamentets beslutning om markedsforordninger og konkurrenceregler for liberale erhverv, 16.12.2003.

4.1. Faste priser

31. Vederlaget for liberale tjenesteydelser forhandles frit mellem udbyderne og klienterne i de fleste medlemsstater. I nogle få tilfælde anvendes der dog fortsat faste priser, prislofter og mindstepriser. Disse er anført i tabel 1, der viser Kommissionens foreliggende oplysninger. Faste priser eller mindstepriser er de regulerende instrumenter, der kan skade konkurrencen mest ved kraftigt at formindske eller helt fjerne de fordele, som konkurrenceprægede markeder normalt indebærer for forbrugerne.
32. Ifølge nogle brancheforeninger kan der gennem faste priser sikres lave priser. Økonomisk teori tyder dog på, at prisregulering på et ellers konkurrencepræget marked ikke vil kunne sikre priser under det konkurrencedygtige niveau.
33. Brancheforeningerne har også fremført, at faste priser sikrer tjenesteydelseernes kvalitet. Faste priser kan dog ikke forhindre skrupelløse udøvere af liberale erhverv i at tilbyde tjenesteydelser af ringe kvalitet. De fjerner heller ikke udøvernes finansielle incitamentter til at sænke kvaliteten og omkostningerne. Desuden findes der en række mindre restriktive ordninger, som kan sikre kvaliteten og beskytte forbrugerne. F.eks. kan foranstaltninger til at stille flere og bedre oplysninger om liberale tjenesteydelser til rådighed bidrage til at give forbrugerne mulighed for at træffe deres indkøbsbeslutninger på et større oplysningsgrundlag.
34. I de to seneste tiår har en række medlemsstater afskaffet faste priser inden for de liberale erhverv. I 1970'erne og 1980'erne blev faste priser f.eks. afskaffet for udfærdigelse af skøder og for arkitekter i Det Forenede Kongerige. Også i Frankrig er faste priser blevet afskaffet for juridiske tjenesteydelser. Liberale erhverv, som advokater, revisorer, ingeniører og arkitekter, fungerer nu effektivt uden faste priser i de fleste medlemsstater. Det tyder på, at prisstyring ikke er et væsentligt reguleringsinstrument for disse erhverv, og at der gennem andre, mindre restriktive ordninger kan sikres effektive midler til at opretholde høje standarder.
35. Det er muligt, at prislofter kan beskytte forbrugerne mod alt for høje vederlag på markeder med store adgangsbarrierer og mangel på effektiv konkurrence. Dette ser dog ikke ud til at være tilfældet inden for de fleste af de liberale erhverv i EU.
36. En undtagelse kan dog være det sydeuropæiske notarehverv, hvor prisregulering kombineres med andre former for regulering, såsom kvantitative adgangsbegrænsninger og reklameforbud, der begrænser konkurrencen mærkbart. På dette marked må de regeludstedende myndigheder måske indtage en mere samlet holdning til reformer. Afskaffelse af prisreguleringen skal måske ledsages af andre konkurrencefremmende reformer, såsom lempelse af de kvantitative adgangsbegrænsninger og reklameforbuddene.

Tabel 1: Oversigt over lande og erhverv med faste priser, mindstepriser eller prislofter

Erhverv	Faste priser	Mindstepriser	Prislofter
Bogføring/ revision	Grækenland og Portugal (lovbefalet revision)	Italien (statsautoriserede revisorer)	Italien (statsautoriserede revisorer)
Skatterådgivere	Tyskland		
Arkitekter		Italien, Tyskland	Tyskland
Ingeniører		Italien, Tyskland, Luxembourg	Tyskland
Advokater		Italien, Østrig, Tyskland	Italien
Notarer		Belgien, Frankrig, Tyskland, Spanien, Grækenland	Østrig, Belgien, Frankrig, Tyskland, Grækenland, Italien, Nederlandene, Spanien

Kilde: den undersøgelse, der er nævnt i fodnote 12, og oplysninger fra brancheforeninger og/eller nationale konkurrencemyndigheder. Apotekere er ikke medtaget.

4.2. Vejledende priser

37. For en række tjenesteydelser, der leveres af advokater, revisorer, arkitekter og ingeniører, offentliggøres der vejledende priser i nogle få medlemsstater (tabel 2). I lighed med faste priser kan vejledende priser have mærkbare negative virkninger for konkurrencen. For det første kan vejledende priser lette tjenesteudbydernes prissamordning. For det andet kan de vildlede forbrugerne med hensyn til, hvad der er et rimeligt prisniveau.
38. Ifølge brancheforeningerne giver vejledende priser forbrugerne nyttige oplysninger om gennemsnitsomkostningerne ved de pågældende tjenesteydelser og mindsker omkostningerne ved fastsættelse eller forhandling af salærer på individuelt grundlag, ligesom de tjener som vejledning for udøvere af liberale erhverv, der ikke har erfaringer med fastsættelse af vederlag. De kan måske også mindske transaktionsomkostningerne ved forhandling af priser på komplekse tjenesteydelser.
39. På markeder, hvor søgeomkostningerne er høje, kan det ganske vist være fordelagtigt for forbrugerne at få adgang til nøjagtige oplysninger om de typiske priser. Der er dog alternative metoder til meddelelse af prisoplysninger. F.eks. kan det give forbrugerne en mere troværdig prisvejledning, der fordrejer konkurrencen mindre, når uafhængige parter (som f.eks. en forbrugerorganisation) offentliggør prisoplysninger baseret på historiske data eller undersøgelser.

40. Det forekommer desuden usandsynligt, at de liberale erhverv ville have behov for vejledende priser for at kunne fastsætte deres vederlag. I lighed med andre tjenesteudbydere opnår udøvere af liberale erhverv normalt de erhvervserfaringer, der er nødvendige for at fastsætte vederlag, eller de ansætter folk med sådanne erfaringer. Der findes en lang række mindre restriktive metoder til nedsættelse af transaktionsomkostningerne, såsom prisoplysninger baseret på historiske data eller undersøgelser.
41. En række lande har afskaffet vejledende priser for liberale tjenesteydelser i de to seneste tiår. Sidst i 1980'erne opfordrede f.eks. de finske konkurrencemyndigheder til afskaffelse af vejledende priser for advokater, arkitekter og andre liberale erhverv. Sidst i 1990'erne blev de vejledende priser afskaffet for advokater i Nederlandene og for arkitekter i Frankrig. I de sidste to år er de vejledende priser også blevet afskaffet for arkitekter og byggefirmaer i Det Forenede Kongerige.

Tabel 2: Oversigt over lande og liberale erhverv med vejledende priser

Erhverv	Vejledende priser
Bogføring/revision	Østrig, Portugal Grækenland
Arkitekter	Østrig, Belgien, Danmark, Irland, Tyskland, Spanien
Ingeniører	Østrig, Luxembourg
Advokater	Østrig, Portugal, Spanien
Notarer	Østrig, Belgien

Kilde: den undersøgelse, der er nævnt i fodnote 12, og oplysninger fra brancheforeninger og/eller nationale konkurrencemyndigheder. Apotekere er ikke medtaget.

4.3. Reklamerestriktioner

42. En lang række liberale erhverv i EU er undergivet en sektorspecifik reklameregulering (tabel 3). I nogle tilfælde er reklame som sådan forbudt. I andre er det forbudt at anvende bestemte medier eller reklamemetoder, såsom radio- og tv-reklamer, uopfordret telefonsalg ("cold calling") eller bestemte typer reklameindhold. I visse tilfælde mangler der klarhed over den eksisterende reklameregulering, hvilket i sig selv kan afholde de liberale erhverv fra at anvende bestemte reklamemetoder.
43. Ifølge økonomisk teori kan reklame fremme konkurrencen, ved at forbrugerne får oplysninger om forskellige produkter og mulighed for at træffe deres indkøbsbeslutninger på et bedre oplysningsgrundlag. Reklamerestriktioner kan derfor mindske konkurrencen, fordi det bliver dyrere at indhente oplysninger om forskellige produkter, hvilket gør det vanskeligere for forbrugerne at finde den kvalitet og pris, der bedst opfylder deres behov. Det er også almindelig anerkendt, at reklame, og især sammenlignende reklame, kan være et væsentligt konkurrenceinstrument for nye

virksomheder, der kommer ind på markedet, og for eksisterende virksomheder, der vil lancere nye produkter¹⁷.

44. Fortalerne for reklamerestriktioner understreger den asymmetriske information mellem leverandørerne og forbrugerne af liberale tjenesteydelser. Ifølge dette argument er det vanskeligt for forbrugerne at vurdere oplysninger om liberale tjenesteydelser, og de har derfor brug for en særlig beskyttelse mod vildledende eller manipulerende påstande.
45. Der fremkommer dog stadig flere faktiske beviser på en række reklamerestriktioners potentielt negative virkninger¹⁸ og på, at de under visse omstændigheder kan medføre en forhøjelse af vederlagene for liberale tjenesteydelser uden at påvirke disse tjenesteydelsers kvalitet i positiv retning. Det betyder, at reklamerestriktioner som sådanne ikke nødvendigvis er en velegnet løsning på den asymmetriske information inden for de liberale tjenesteydelser. Omvendt kan sandfærdig og objektiv reklame i praksis gøre det lettere for forbrugerne at overvinde asymmetrien og træffe indkøbsbeslutninger på et større oplysningsgrundlag.
46. I løbet af de to seneste tiår har en række medlemsstater lempet reklamerestriktionerne inden for de liberale erhverv. I 1970'erne blev reklamerestriktionerne f.eks. afskaffet for advokater og revisorer i Det Forenede Kongerige. I 1990'erne blev de afskaffet for advokater, revisorer og arkitekter i Danmark. I de sidste par år har man også lempet de strenge reklameforbud inden for de liberale erhverv i Tyskland.

Tabel 3: Oversigt over lande og liberale erhverv med betydelige reklamebegrænsninger

Erhverv	Egentligt reklameforbud	Betydelige reklamerestriktioner
Bogføring	Frankrig	Belgien, Tyskland, Italien, Luxembourg, Portugal, Spanien
Revision	Frankrig, Luxembourg, Portugal, Spanien	Belgien, Tyskland, Grækenland, Italien
Arkitekter	Italien, Luxembourg	Irland, Tyskland, Nederlandene, Østrig, Grækenland
Ingeniører	Luxembourg	Italien, Grækenland, Irland
Advokater	Grækenland, Portugal, Irland (for procesadvokater)	Østrig, Belgien, Frankrig, Irland (for rådgivende advokater), Italien, Luxembourg, Spanien
Notarer	Frankrig, Italien, Spanien, Grækenland	Østrig, Tyskland
Apotekere	Irland, Portugal, Grækenland	Østrig, Frankrig, Luxembourg

Kilde: den undersøgelse, der er nævnt i fodnote 12 og oplysninger fra brancheforeninger og/eller nationale konkurrencemyndigheder.

¹⁷ Jf. direktiv 97/55/EF af 6. oktober 1997 om ændring af direktiv 84/450/EØF om vildledende reklame for at medtage sammenlignende reklame, EFT L 290 af 23.10.1997, s. 18.

¹⁸ Undersøgelser af reklamerestriktioner inden for advokatvirksomhed er sammenfattet i f.eks.: Stephen F.H. and J.H. Love, 'Regulation of the Legal Profession', i B. Bouckaert og G. De Geest (eds) Encyclopedia of Law and Economics, Volume III: The Regulation of Contracts, Cheltenham, 2000, s. 987-1017.

47. Revisorerhvervet og de mere teknisk betonedede erhverv fungerer nu effektivt uden behov for nogen væsentlige sektorbestemte reklamerestriktioner i en lang række medlemsstater. Det tyder på, at sektorbestemte reklamerestriktioner inden for disse erhverv ikke er væsentlige for at beskytte forbrugerne mod vildledende påstande. Advokater, notarer og apotekere er ligeledes i stand til at benytte de fleste former for reklame i en række medlemsstater. De liberale erhverv er naturligvis fortsat undergivet almindelige lovbestemmelser, der hindrer vildledende eller falsk reklame.

4.4. Adgangsbegrænsninger og eksklusive rettigheder

48. De liberale erhverv er undergivet kvalitative adgangsbegrænsninger i de fleste medlemsstater. Der kan være tale om en minimal uddannelsesperiode og erhvervs erfaring samt erhvervsfaglige eksamener. I mange tilfælde er adgangsbegrænsningerne kombineret med eksklusive rettigheder til at levere bestemte tjenesteydelser. I nogle medlemsstater er apotekere og notarer oven i købet undergivet kvantitative adgangsbegrænsninger på grundlag af demografiske eller geografiske kriterier.
49. Kvalitative adgangsbegrænsninger kombineret med eksklusive rettigheder sikrer, at bestemte opgaver kun kan udføres af personer med de rette kvalifikationer og den rette kompetence. De kan således yde et vigtigt bidrag til at sikre de liberale tjenesteydelsers kvalitet.
50. En alt for stor regulering af autorisationer vil dog sandsynligvis nedbringe antallet af tjenesteudbydere, hvilket vil få negative følger for konkurrencen og tjenesteydelsernes kvalitet. Empiriske undersøgelser har vist, at alt for store begrænsninger med hensyn til autorisationer i nogle tilfælde har medført højere priser uden at sikre en højere kvalitet. I en rapport i 1990 vurderede USA's konkurrencemyndigheder f.eks. en række empiriske undersøgelser af begrænsninger i autorisationerne og konkluderede, at nogle få undersøgelser ganske vist viste, at begrænsninger i virksomhedspraksis kunne medføre højere kvalitet, men at størstedelen af undersøgelserne viste, at kvaliteten ikke blev påvirket af begrænsninger i autorisationer eller virksomhedspraksis. Under visse omstændigheder havde begrænsninger i autorisationerne ligefrem en negativ indvirkning på kvaliteten¹⁹.
51. Omvendt har lempelsen af begrænsningerne inden for visse liberale erhverv i nogle lande medført lavere priser, uden at det tilsyneladende har skadet kvaliteten. I Australien medførte det f.eks. en 12 % nedgang i de samlede retsomkostninger, at man afskaffede advokaternes eksklusive rettigheder i forbindelse med ejendomshandler og procesadvokaternes monopol på at arbejde i retslokalet. I Det Forenede Kongerige medførte lempelsen af de eksklusive rettigheder i forbindelse med ejendomshandler også lavere priser i 1980'erne. I Nederlandene medførte afskaffelsen af adgangsbegrænsningerne for ejendomsmæglere sidst i 1990'erne en forøgelse af antallet af nye virksomheder inden for denne sektor, lavere priser på ejendomshandler og mere fleksible tjenesteydelser.

---

¹⁹ Cox C. and S. Foster, "The Costs and Benefits of Occupational Regulation" Bureau of Economics Staff Report to the Federal Trade Commission, 1990, p. 26-27.

52. Disse erfaringer tyder på, at reguleringen af autorisationer i nogle tilfælde kan være alt for restriktiv, og at forbrugerne vil kunne få gavn af en lempelse af de eksisterende regler.
53. For det første kunne det være muligt at lempe adgangsbegrænsningerne i tilfælde, hvor de ikke står i forhold til kompleksiteten i erhvervets opgaver.
54. For det andet kunne man reducere et erhvervs eksklusive rettigheder. Under visse omstændigheder har højt kvalificerede personer inden for visse erhverv, ud over deres kernevirksomhed, eksklusive rettigheder til at udføre andre mindre komplekse ydelser. I nogle medlemsstater har advokater eller notarer f.eks. eneret til ydelser i forbindelse med ejendomshandel og skifteretssager og til at yde juridisk rådgivning. I sådanne tilfælde kunne en større gruppe tjenesteudbydere være i stand til at udføre de mindre komplicerede opgaver.
55. For det tredje kunne man fjerne eksklusive rettigheder i tilfælde, hvor kvaliteten kan sikres gennem mindre restriktive ordninger. På nogle markeder kunne det f.eks. være muligt også at sikre kvaliteten gennem en uafhængig autorisation eller kvalitetskontrol. På sådanne markeder ville forbrugerne frit kunne vælge, om de ønsker at benytte en uddannet eller autoriseret tjenesteudbyder.
56. Kvantitative adgangsbegrænsninger nedsætter antallet af tjenesteudbydere og dermed udbuddet og forbrugernes valgmuligheder. I visse tilfælde kan kvantitative begrænsninger desuden skabe lokale monopoler.
57. Det er blevet fremført, at kvantitative begrænsninger på grundlag af demografiske kriterier er nødvendige for at beskytte adgangen til vigtige tjenesteydelser. For det første er det blevet antydnet, at kvantitative begrænsninger øger rentabiliteten og beskytter firmaernes levedygtighed i tyndt befolkede områder. For det andet er det blevet fremført, at kvantitative begrænsninger bremser flytningen af erhvervene væk fra tyndt befolkede områder (f.eks. apotekere og notarer).
58. I betragtning af, at de kan få betydelige skadelige virkninger, bør det dog undersøges, om der findes mindre restriktive og mere gennemsigtige midler (f.eks. public service-kompensation), som kan sikre ydelsen af sådanne tjenesteydelser i tyndt befolkede områder. Under alle omstændigheder er sådanne kvantitative adgangsbegrænsninger ikke berettigede i områder, som ikke er tyndt befolkede, og hvor der derfor ikke er risiko for underforsyning.

4.5. Regulering af virksomhedsstrukturen

59. En række liberale erhverv er undergivet sektorspecifik regulering af virksomhedsstrukturen. En sådan regulering kan begrænse firmaernes ejendomsstruktur, mulighederne for samarbejde med andre liberale erhverv og i visse tilfælde åbning af filialer, franchisevirksomheder eller kæder.
60. Regulering af virksomhedsstrukturen kan få negative økonomiske virkninger, hvis den hindrer udbydere i at udvikle nye tjenesteydelser eller omkostningseffektive virksomhedsmodeller. En sådan regulering kan f.eks. hindre advokater og revisorer i at tilbyde integreret juridisk og regnskabsmæssig rådgivning om skattespørgsmål eller hindre udvikling af integrerede liberale erhverv i landdistrikter. Visse former for regulering af ejendomsforholdet, såsom forbud mod stiftelse af aktieselskaber, kan

også mindske adgangen til kapital på markederne for liberale tjenesteydelser, og således hindre ny virksomhedstilgang og -ekspansion.

61. På den anden side hævdes det, at regulering af virksomhedsstrukturen og ejendomsforholdet kan være nødvendig for at sikre udøvernes personlige ansvar og erstatningspligt over for klienterne og for at undgå interessekonflikter. Det er også blevet fremført, at en sådan regulering kan være nødvendig for at sikre udøvernes uafhængighed. Hvis virksomheder, der præsterer liberale tjenesteydelser, blev kontrolleret eller påvirket af virksomheder uden for denne sektor, kunne det ødelægge tjenesteudbydernes dømmekraft eller respekt for faglige værdier.
62. Efter Kommissionens opfattelse er regulering af virksomhedsstrukturen mindst berettiget i de tilfælde, hvor den begrænser mulighederne for samarbejde mellem virksomheder inden for samme erhverv. Det er nemlig mindre sandsynligt, at et sådant samarbejde vil mindske det pågældende erhvervs uafhængighed eller etiske normer.
63. Regulering af virksomhedsstrukturen er også mindre berettiget inden for liberale erhverv, hvor der ikke er noget overvejende behov for at beskytte udøvernes uafhængighed. Arkitekt- og ingeniørerhvervet fungerer f.eks. effektivt i de fleste medlemsstater uden en sådan regulering. Det er derfor usandsynligt, at regulering af virksomhedsstrukturen skulle være væsentlig for beskyttelse af forbrugerne af disse tjenesteydelser.
64. Regulering af virksomhedsstrukturen forekommer mere berettiget på markeder, hvor der er et stort behov for at beskytte udøvernes uafhængighed eller personlige ansvar. Der kan dog være andre, mindre konkurrencebegrænsende metoder til beskyttelse af uafhængigheden og de etiske normer. På nogle markeder kunne strenge restriktioner i ejendomsforholdet derfor muligvis erstattes helt eller delvis af mindre restriktive regler.

5. MULIG ANVENDELSE AF EU'S KONKURRENCE REGLER

65. Konkurrencebegrænsende regler og reguleringer inden for de liberale erhverv forekommer både ved foranstaltninger, der vedtages af brancheforeninger, og ved lovgivningsmæssige eller regulerende instrumenter, der vedtages af offentlige myndigheder. Der skal derfor skelnes mellem i) det ansvar, der påhviler udøvere af liberale erhverv og brancheforeningernes medlemmer efter artikel 81, og ii) medlemsstaternes ansvar efter artikel 3, stk. 1, litra g), artikel 10 og artikel 81.

5.1. Det ansvar, der påhviler udøvere af liberale erhverv

5.1.1. Udøvere af liberale erhverv som virksomheder

66. Artikel 81 finder anvendelse på virksomheder. Det er fast retspraksis, at begrebet virksomhed omfatter enhver enhed, som udøver økonomisk virksomhed, uanset denne enheds retlige status og dens finansieringsmåde²⁰. Enhver aktivitet, der består i

---

²⁰ Sag C-41/90, *Höfner og Elser*, Sml. 1991 I, s. 1979, præmis 21, og sag C-309/99, *Wouters*, Sml. 2002 I, s. 1577, præmis 46.

at udbyde varer eller tjenesteydelser på et bestemt marked, er erhvervsmæssig virksomhed²¹.

67. Tre situationer ligger uden for anvendelsesområdet for artikel 81:

- (1) principielt er der ikke tale om nogen økonomisk virksomhed, når staten udøver aktiviteter, som markedet ikke kan tilbyde²²;
- (2) udøvelse af offentlige myndighedsbeføjelser, er heller ikke en økonomisk virksomhed²³; begrebet virksomhed er dog relativt, idet en given enhed kan være beskæftiget delvis med udøvelse af økonomisk virksomhed, delvis med udøvelse af offentlig myndighedsbeføjelse²⁴; for så vidt som den udøver økonomisk virksomhed, er den omfattet af konkurrencereglerne;
- (3) ansatte betragtes ikke som virksomheder²⁵.

68. Det følger heraf, at udøvere af liberale erhverv, for så vidt som de ikke er ansatte, udøver økonomisk virksomhed, fordi de leverer tjenesteydelser mod betaling på markederne²⁶. Denne konklusion ændres ikke af, at virksomheden er intellektuel, kræver autorisation og kan udøves, uden at der foreligger både materielle, immaterielle og menneskelige elementer²⁷, at tjenesteydelserne er af en kompleks og teknisk karakter, eller at det pågældende liberale erhverv er reguleret²⁸.

5.1.2. *Selvregulering som en vedtagelse inden for en virksomhedssammenslutning*

69. En brancheforening fungerer som en sammenslutning af virksomheder som omhandlet i artikel 81, når den regulerer den økonomiske adfærd af firmaer inden for det pågældende erhverv²⁹. Dette gælder også, når dens medlemmer omfatter udøvere af liberale erhverv med status som ansatte, idet brancheforeninger normalt og navnlig repræsenterer selvstændige udøvere af det pågældende liberale erhverv.

---

²¹ Sag C-35/96, *Kommissionen mod Italien (CNSD)*, Sml. 1998 I, s. 3851, præmis 36.

²² Sag C-160/91, *Poucet*, Sml. 1993 I, s. 637 (obligatorisk socialsikringsordning baseret på solidaritetsprincippet er ikke nogen virksomhed) og sag C-218/00, *CISAL di Battistello*, Sml. 2002 I, s. 691. Jf. på den anden side sag C-67/96, *Albany*, Sml. 1999 I, s. 5863 (en ordning baseret på kapitaliseringsprincippet er en virksomhed) og sag C-180/98, *Pavlov*, Sml. 2000 I, s. 6451.

²³ Sag C-364/92, *Eurocontrol*, Sml. 1994 I, s. 43, præmis 30 og C-343/95, *Calì e Figli*, Sml. 1997 I, s. 1547, præmis 22-23.

²⁴ Dette var tilfældet med det offentlige arbejdsformidlingskontor i Höfner-sagen (op cit note 20), lufthavnsmyndigheden i sag C 82/01 P *Aéroports de Paris*, Sml. 2002 II, s. 3929, og Trier by i sag C-475/99, *Ambulanz Glöckner*, Sml. 2001 I, s. 8089.

²⁵ Generaladvokat Jacobs udtalelse i C-180/98 og C-184/98 *Pavlov*, op cit note 22, og dom i sag C-22/98, *Becu*, Sml. 1999 I, s. 4449.

²⁶ Domstolen fastslog i *Wouters*-sagen, op cit note 20, præmis 48, at advokater mod betaling tilbyder tjenesteydelser vedrørende juridisk bistand og udførelse af retssager for andre. En tilsvarende begrundelse gælder for andre liberale erhverv, såsom toldklarerere i de to *CNSD*-sager (T-513/93 og C-35/96) og speciallæger i *Pavlov*, op cit note 22.

²⁷ *CNSD*, op cit note 21, præmis 38.

²⁸ *Wouters*, op cit note 20, præmis 49.

²⁹ *Wouters*, op cit note 20, præmis 64.

70. Det gør ingen forskel, at nogle brancheforeninger har offentligretlig status³⁰ eller skal udføre visse opgaver i den offentlige interesse³¹ eller påstår, at de handler i den offentlige interesse³².
71. Et organ, der regulerer erhvervsmæssig adfærd, er dog ikke en virksomheds-sammenslutning, hvis det består af et flertal af repræsentanter for de offentlige myndigheder og skal overholde forudfastsatte kriterier dikteret af offentlige interesser³³. Regler, der vedtages af en brancheforening, kan kun betragtes som statsforanstaltninger, hvis staten har fastlagt kriterierne for de almene hensyn og de grundlæggende principper, som reglerne skal opfylde, og hvis staten har forbeholdt sig den endelige beslutningskompetence³⁴.

5.1.3. *Selvregulering som en konkurrencebegrænsning*

72. I afsnit 4 i denne rapport opregnes typiske konkurrencebegrænsninger inden for de liberale tjenesteydelser. Kommissionen har i forvejen undersøgt og idømt bøder for faste tariffer hos de italienske toldmyndigheder³⁵ og spanske ejendomsmæglere³⁶. Den har for nylig sendt den belgiske arkitektforening en klagepunktsmeddelelse vedrørende foreningens vejledende takster. Desuden har Kommissionen undersøgt adfærdskodeksen for anerkendte fuldmægtige inden for Den Europæiske Patentmyndighed³⁷. Den konstaterede, at en række begrænsninger var rent deontologiske regler og dermed faldt uden for artikel 81, men at begrænsningen i at foretage sammenlignende reklamevirksomhed kun kunne opretholdes midlertidigt efter fritagelse i henhold til artikel 81, stk. 3.

5.1.4. *Påvirkning af handelen mellem medlemsstaterne*

73. Regulering af de liberale erhverv vil kunne påvirke handelen mellem medlemsstaterne mærkbart, især når reguleringen omfatter et helt land³⁸.

5.1.5. *"Wouters-undtagelsen"*

74. Ifølge EF-Domstolens dom i Wouters-sagen er det ikke nødvendigvis alle konkurrencebegrænsende aftaler mellem virksomheder eller vedtagelser inden for virksomhedssammenslutninger, der er i strid med traktatens artikel 81, stk. 1. I Wouters-sagen var der ikke tale om overtrædelse af traktatens artikel 81, stk. 1, da den pågældende regulering var nødvendig til sikring af, at det liberale erhverv blev udøvet korrekt i henhold til den ordning, som erhvervet var underlagt i den

---

³⁰ *Wouters*, op cit note 20, præmis 65 og 66.

³¹ Generaladvokat Légers udtalelse i sag C-35/95, *Arduino*, Sml. 2002 I, s. 1529, præmis 56.

³² Generaladvokat Jacobs' udtalelse i *Albany*, op cit note 22.

³³ *Wouters*, op cit note 20, præmis 61-64 og C-35/99, *Arduino*, op cit note 31, præmis 37-39.

³⁴ *Wouters*, op cit note 20, præmis 68.

³⁵ Kommissionens beslutning 93/438/EØF af 30.6.1993, CNSD (EFT L 203 af 13.8.1993).

³⁶ Kommissionens beslutning nr. 95/188/EF af 30.1.1995 (EFT L 12 af 2.6.1995) om en procedure i henhold til EF-traktatens artikel 85 (IV/33.686 - Coapi), s. 37.

³⁷ Kommissionens beslutning nr. 1999/267/EF af 7.4.1999 (EFT L 106 af 23.4.1999, s. 14) om en procedure i henhold til EF-traktatens artikel 85 (IV/36.147 EPI-adfærdskodeks). Jf. også Førsteinstansrettens dom i sag T-144/99, *Kommissionen mod Nederlandene*, Sml. 2001 I, s. 3541.

³⁸ *Wouters*, op cit note 20, præmis 95 og *Arduino*, op cit note 31, præmis 33.

pågældende medlemsstat, på trods af de konkurrencebegrænsende virkninger, der er uadskilligt forbundet med reguleringen³⁹.

75. EF-Domstolen nåede frem til denne konklusion på følgende måde⁴⁰:

- Det må først tages i betragtning, i hvilken overordnet sammenhæng den pågældende virksomhedssammenslutnings vedtagelse indgår og har virkninger. Der skal især tages hensyn til, hvilke mål der søges nået med vedtagelsen, idet målene hænger sammen med nødvendigheden af at fastlægge regler om organisationstilknytning, kvalifikationer, faglig etik, kontrol og ansvar for derigennem at give de endelige forbrugere og offentligheden den nødvendige garanti for udøverens integritet og erfaringer.
- Det skal derefter undersøges, om de konkurrencebegrænsende virkninger, som opfyldelsen af de nævnte mål medfører, er uadskilligt forbundne hermed, og om de derfor er nødvendige for at sikre, at det pågældende erhverv udøves korrekt i henhold til den ordning, som det er underlagt i den pågældende medlemsstat.
- De konkurrencebegrænsende virkninger må ikke strække sig ud over, hvad der er nødvendigt for at sikre en korrekt udøvelse af det pågældende erhverv (proportionalitetsprincippet).

5.1.6. Statslig tvang som diskulperende omstændighed

76. Virksomhederne kan ikke stilles til ansvar efter artikel 81, hvis staten gennem offentlige foranstaltninger pålægger dem at udvise en konkurrencebegrænsende adfærd⁴¹. I en sådan situation kan de ikke gøres ansvarlige for overtrædelsen af EF-traktatens artikel 81⁴².

77. Dette gælder dog kun, når staten kræver en bestemt adfærd⁴³. Hvis en national lov udelukkende tillader eller tilskynder virksomhederne eller gør det lettere for dem selvstændigt at udvise en konkurrencebegrænsende adfærd, kan statens tvang derfor ikke betragtes som diskulperende⁴⁴.

78. Desuden kan både virksomhederne og staten holdes ansvarlige, når staten pålægger virksomhederne at udvise en konkurrencebegrænsende adfærd, men virksomhederne i hvert fald delvis er i stand til selv at begrænse konkurrencen - f.eks. fordi de har et vist spillerum med hensyn til gennemførelsen af den nationale lovgivning⁴⁵. Statens lovgivning kan nemlig i sig selv være en overtrædelse af EF-traktatens artikel 3, stk. 1, litra g), artikel 10, stk. 2, og artikel 81/82 (se nedenfor), hvis den pålægger økonomiske beslutningstagere at udvise en konkurrencebegrænsende adfærd.

79. EF-Domstolen fastslog for nylig i sin dom i sagen *Conorzio Industrie Fiammiferi (CIF)*, at en national konkurrencemyndighed i de tilfælde, hvor virksomheder udviser

---

³⁹ *Wouters*, op cit note 20, præmis 110.

⁴⁰ *Wouters*, op cit note 20, præmis 97-110.

⁴¹ Sag 13/77, *GB-Inno-BM*, Sml. 1997 I, s. 2115.

⁴² Sag C-198/01, *Conorzio Industrie Fiammiferi (CIF)*, Sml. 2003 I, præmis 51.

⁴³ C-359/95 P og C-379/95 P, *Ladbroke*, Sml. 1997 I, s. 6265, præmis 33 og 34.

⁴⁴ De forenede sager T-191/98, T-212/98 til T-214/98, *Atlantic Container Line m.fl. mod Kommissionen*, Sml. 2003 II, s. 0000.

⁴⁵ Sag T-513/93, *CNSD*, Sml. 2001 II, s. 1807, præmis 71-72.

en adfærd, som er i strid med artikel 81, stk. 1, og som er pålagt dem eller lettes gennem statsforanstaltninger, der i sig selv er i strid med artikel 3, stk. 1, litra g), artikel 10, stk. 2, og artikel 81/82, har pligt til ikke at anvende disse statsforanstaltninger og sikre, at artikel 81 overholdes. Det følger af denne dom, at statens tvang ikke længere er en diskulperende omstændighed, når en national konkurrencemyndighed har truffet endelig beslutning om, at den nationale lovgivning ikke skal finde anvendelse⁴⁶. I perioden forud for beslutningen om, at lovgivningen ikke skal finde anvendelse, kan statens tvang stadig betragtes som diskulperende, og virksomhederne kan ikke få pålagt bøder eller krav om skadeserstatning (jf. også punkt 5.1.8 nedenfor)⁴⁷.

5.1.7. *Artikel 81, stk. 3*

80. Nogle regler, der falder ind under artikel 81, stk. 1, men ikke er omfattet af "Wouters-undtagelsen", kan dog fritages efter artikel 81, stk. 3, hvis de opfylder de deri fastsatte betingelser.

5.1.8. *Håndhævelsesmuligheder*

81. Når regler, der vedtages af en brancheforening, er i strid med artikel 81, kan Kommissionen pålægge den pågældende forening at bringe overtrædelsen til ophør og/eller pålægge den bøder. De nationale konkurrencemyndigheder har tilsvarende administrative håndhævelsesbeføjelser.

82. Når virksomheder udviser en adfærd, der er i strid med artikel 81, stk. 1, og som er pålagt dem ved statsforanstaltninger, der i sig selv er i strid med traktatens artikel 3, stk. 1, litra g), artikel 10, stk. 2, og artikel 81/82, følger det af CIF-dommen, at en national konkurrencemyndighed har pligt til at erklære den nationale lovgivning uanvendelig og sikre, at artikel 81 overholdes. I så fald kan de pågældende virksomheder af retssikkerhedshensyn ikke straffes for deres tidligere adfærd (hverken strafferetligt eller administrativt). Med hensyn til den fremtidige adfærd kan den nationale konkurrencemyndighed dog frit pålægge de pågældende virksomheder at standse og afholde sig fra den pågældende adfærd samt pålægge dem bøder for deres adfærd efter beslutningen om, at den nationale lovgivning ikke skal finde anvendelse.

83. En overtrædelse af artikel 81, der har direkte virkning, kan også påvirke retssager ved de nationale domstole. For det første kan personer, der lider skade på grund af erhvervsfaglige bestemmelser, der er i strid med artikel 81, kræve nedlagt forbud og/eller anlægge sag om skadeserstatning. Hvis den adfærd, der er i strid med artikel 81, blev pålagt virksomhederne ved national lovgivning, der er i strid med artikel 3, stk. 1, litra g), artikel 10, stk. 2, og artikel 81/82, kan den pågældende adfærd af retssikkerhedshensyn dog ikke udløse nogen skadeserstatning for den periode, der går forud for beslutningen om, at den nationale konkurrencebegrænsende lovgivning ikke skal finde anvendelse. For det andet er det fastsat i traktatens artikel 81, stk. 2, at aftaler eller vedtagelser, der er forbudt efter artikel 81, ikke har nogen retsvirkninger. I sager om håndhævelse af erhvervsfaglige regler, der er i strid med artikel 81, kan det derfor gøres gældende, at de er ugyldige.

---

⁴⁶ CIF, op cit note 42, præmis 55.

⁴⁷ CIF, op cit note 42, præmis 54.

5.2. Medlemsstaternes ansvar

84. Selv om artikel 81 udelukkende vedrører virksomhedernes adfærd og ikke omfatter love eller administrative bestemmelser, som er fastsat af medlemsstaterne, fremgår det ikke desto mindre, at denne bestemmelse, sammenholdt med traktatens artikel 10, stk. 2, og artikel 3, stk. 1, litra g), "pålægger medlemsstaterne ikke at indføre eller opretholde foranstaltninger, selv ikke i form af love eller administrative bestemmelser, som kan ophæve den tilsigtede virkning af de for virksomhederne gældende konkurrenceregler"⁴⁸.
85. På denne baggrund har Domstolen gentagne gange fastslået, at en medlemsstat kan holdes ansvarlig efter artikel 3, stk. 1, litra g), artikel 10 og artikel 81, hvis den enten foreskriver eller fremmer aftaler, vedtagelser eller samordnet praksis i strid med artikel 81 eller forstærker deres virkninger, eller hvis den fratager de retsfor skrifter, den selv har udstedt, deres statslige karakter ved at uddelegere ansvaret for at træffe beslutninger om økonomisk intervention til private erhvervsdrivende⁴⁹.
86. Arduino-dommen viser, at statsforanstaltninger, der uddelegerer regulerende beføjelser til private erhvervsdrivende, kan anfægtes i henhold til artikel 3, stk. 1, litra g), artikel 10, stk. 2, og artikel 81, medmindre de offentlige myndigheder har den endelige beslutningskompetence og udøver en effektiv kontrol med gennemførelsen. I Arduino-sagen var brancheforeningens medvirken ved takstfastsættelsen begrænset til forslag til et takstudkast, og den kompetente minister havde beføjelse til at ændre taksten; der var derfor ikke tale om nogen anfægtelig uddelegering til private erhvervsdrivende. Efter Kommissionens opfattelse vil statsforanstaltninger, der uddelegerer regulerende beføjelser, som ikke klart definerer de mål af offentlig interesse, som reguleringen forfølger, og/eller hvorved staten i virkeligheden giver afkald på sine beføjelser til at træffe de endelige beslutninger eller til at kontrollere gennemførelsen, derfor kunne anfægtes i henhold til disse bestemmelser.
87. På grundlag af ovennævnte principper er det Kommissionens opfattelse, at følgende kan anfægtes i henhold til EF-traktatens artikel 3, stk. 1, litra g), artikel 10, stk. 2, og artikel 81 og 82:
- automatiske godkendelser, det vil bl.a. sige, at medlemsstaterne blot validerer og stiltiende godkender aftaler eller vedtagelser, hvor de gældende lovgivningsprocedurer ikke giver myndighederne mulighed for kontrol og/eller gennemførelse af konsultationer
  - praksis, hvorved en medlemsstats myndigheder kun har ret til at afvise eller godkende brancheforeningers forslag uden at kunne ændre deres indhold eller selv træffe beslutninger i stedet for disse forslag.
88. Det ville være hensigtsmæssigt at foretage en proportionalitetsundersøgelse for at vurdere, om en konkurrencebegrænsende erhvervsmæssig regulering er i den offentlige interesse. Det ville i denne forbindelse være nyttigt udtrykkeligt at fastsætte et mål for hver enkelt regel og fastslå, hvorfor den valgte foranstaltning er den mindst restriktive metode til at nå det fastsatte mål.

---

⁴⁸ *Arduino*, op cit note 31, præmis 34.

⁴⁹ *Arduino*, op cit note 31, præmis 34-35.

89. Når en stat vedtager eller opretholder foranstaltninger, som er i strid med artikel 3, stk. 1, litra g), artikel 10 og artikel 81, kan Kommissionen og andre medlemsstater indlede overtrædelsesprocedurer efter artikel 226 og 227. Da EU-retten har forrang, har de nationale domstole og administrative myndigheder pligt til at fortolke statens bestemmelser på grundlag af disse EU-bestemmelser og til om nødvendigt ikke at anvende de nationale bestemmelser, der er i strid med traktaten. Som anført i ovennævnte CIF-dom gælder sidstnævnte forpligtelser også i tilfælde, hvor de nationale konkurrencemyndigheder undersøger adfærd, som virksomheder har fået pålagt ved nationale bestemmelser. Endelig kan personer, der lider skade på grund af de pågældende statsforanstaltninger, indlede et søgsmål om skadeserstatning mod den pågældende medlemsstat for overtrædelse af EU-retten.

6. DET VIDERE MODERNISERINGSFORLØB

90. I denne rapport har Kommissionen afgrænset de typer restriktioner inden for de liberale erhverv, som kan være de mest konkurrenceskadelige, uden at de objektivt set er berettigede. Kommissionen ser derfor gerne disse restriktioner taget op til revision og, hvis de ikke er objektivt berettigede, fjernet eller erstattet af mindre restriktive regler.
91. Revisionen og om nødvendigt reformen af de potentielt konkurrencebegrænsende regler vil kræve en samordnet indsats fra alle involverede parter side, hver på sit kompetenceområde. I dette afsnit behandles, hvordan de forskellige parter (konkurrencemyndigheder, regeludstedende myndigheder, brancheforeninger) kan bidrage til disse fælles bestræbelser.

6.1. Myndighedernes revision af de eksisterende regler

92. Kommissionen mener, at den bedste måde, hvorpå man kan opnå en generel ændring, vil være en frivillig indsats fra de organers side, som er ansvarlige for de eksisterende restriktioner. De bør gennemføre en grundig undersøgelse af behovet for reformer inden for de respektive liberale erhverv og af de eksisterende reglers forenelighed med de konkurrenceretlige principper. Som understreget ovenfor er det staten eller brancheforeninger, der direkte vedtager eller opretholder restriktive regler.
93. Kommissionen opfordrer derfor først de regeludstedende myndigheder i medlemsstaterne til at tage lovgivningen eller reglerne på deres område op til ny vurdering. De bør især undersøge, om de eksisterende begrænsninger forfølger et klart fastsat og berettiget mål i den offentlige interesse, om de er nødvendige for at nå dette mål, og om der findes mindre restriktive metoder til at nå dette mål.
94. Kommissionen opfordrer også alle brancheforeninger til at indlede en tilsvarende revision af deres regler. De bør foretage den samme proportionalitetsundersøgelse som medlemsstaternes regeludstedende myndigheder og om nødvendigt ændre de eksisterende regler eller foreslå ændringer.
95. Kommissionen vil i 2004 drøfte med de europæiske brancheorganisationer, hvad de mener, der er i den offentlige interesse på deres område, og hvordan det kan opnås med mere konkurrencefremmende metoder. Forbrugerorganisationerne vil også blive konsulteret. Kommissionen opfordrer de nationale konkurrencemyndigheder til at gøre det samme på nationalt plan, hvis de ikke allerede er gået i gang.

96. Kommissionen vil fortsat søge oplysninger om forbrugernes mening om fordelene og ulemperne ved denne type regulering. Kommissionen vil også fortsat undersøge forbindelserne mellem reguleringsniveauet og de økonomiske resultater (priser og kvalitet) samt forbrugernes tilfredshed.
97. Erfaringerne fra tidligere moderniseringsbestræbelser inden for liberale tjenesteydelser i en række medlemsstater viser, at det måske ikke er nok blot at fjerne de konkurrencebegrænsende metoder for at skabe mere konkurrence inden for denne sektor. Både de regeludstedende myndigheder og brancheforeningerne bør derfor undersøge behovet for at anvende konkurrencefremmende midler, der øger gennemsigtigheden og forbrugernes indflydelse. Sådanne midler kunne f.eks. omfatte aktiv kontrol gennem forbrugerorganisationer, indsamling af oplysninger og offentliggørelse af undersøgelser på grundlag af historiske data eller offentlige meddelelser om afskaffelse af tariffer. Kommissionen vil undersøge de forskellige alternativets virkninger, når de er blevet gennemført, og vil som første skridt sammen med forbrugerorganisationer på EU-plan undersøge, hvordan man kan fastlægge den bedste praksis.
98. Kommissionen vil udvide sine undersøgelser til at omfatte de ti tiltrædelseslande i 2004.

6.2. Håndhævelse inden for det europæiske konkurrencenetværk

99. Fra maj 2004, når forordning 1/2003⁵⁰ er trådt i kraft, vil de nationale konkurrencemyndigheder og domstole få en mere fremtrædende rolle ved vurdering af, om bestemmelserne og reglerne inden for de liberale erhverv er lovlige. De kan selv afgøre, om en aftale, vedtagelse eller samordnet praksis er forenelig med artikel 81, stk. 1, og kan desuden anvende artikel 81, stk. 3, hvilket vil indebære en fritagelse fra det generelle forbud mod konkurrencebegrænsende aftaler.
100. Når konkurrencebegrænsninger specielt påvirker en medlemsstat, vil håndhævelsen af EU's konkurrenceregler inden for de liberale erhverv hovedsagelig påhvile de nationale konkurrencemyndigheder. Kommissionen vil dog fortsat undersøge konkrete tilfælde, hvor det er relevant.
101. Kommissionen vil følge udviklingen og sikre en ensartet anvendelse af artikel 81 og 82 gennem samordning inden for det europæiske konkurrencenetværk. Især vil der sammen med nationale konkurrenceeksperter og eksperter fra de nationale regeludstedende myndigheder og andre myndigheder blive tilrettelagt og gennemført en overvågning af markedet.
102. Kommissionen vil også drøfte med de nationale regeludstedende myndigheder, om de eksisterende regler er nødvendige, står i rimeligt forhold til målene og er berettigede. Kommissionen udelukker ikke overtrædelsesprocedurer på et senere tidspunkt, hvis det er nødvendigt.

---

⁵⁰ Rådets forordning (EF) nr. 1/2003 af 16. december 2002 om gennemførelse af konkurrencereglerne i traktatens artikel 81 og 82, EFT L 1 af 4.1.2003, s. 1.

6.3. Afsluttende bemærkninger

103. Kommissionen vil i 2005 udarbejde en rapport om, hvordan afskaffelsen af ovennævnte restriktioner forløber, eller om disse reglers berettigelse, hvor denne er påvist. Med henblik herpå vil Kommissionen ved årets udgang kontakte de regeludstedende myndigheder og bede dem redegøre for de foranstaltninger, som de måtte have vedtaget, og som falder inden for denne rapports anvendelsesområde. De bør så meddele Kommissionen, hvilke restriktive regler de ønsker at beholde, og give en udtrykkelig begrundelse derfor.
104. Kommissionen skal som konklusion gentage, at det er nødvendigt, at alle berørte parter bestræber sig på at forbedre reglerne for liberale tjenesteydelser i Europa. Et regelsæt, der gennem mere konkurrencefremmende metoder sikrer kvalitet og etisk adfærd, vil give de liberale erhverv mulighed for at foretage innovation og at forbedre kvaliteten og udbuddet af deres tjenesteydelser. Mere effektive og konkurrencedygtige liberale tjenesteydelser vil være til direkte gavn for forbrugerne og vil som et vigtigt bidrag til andre former for virksomhed også medføre større produktivitet i økonomien som helhed og dermed bidrage til Lissabon-beslutningen om at gøre EU til verdens mest dynamiske, videnbaserede økonomi.